

ΤΑ ΕΞΙ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ*

Άλλοι, πιά ειδικοί από έμένα, θά αναλύσουν τό τί σημαίνει κοινωνία τῆς πληροφορίας μέσα στήν όποία καλοῦνται τόσο ἡ ὀρθόδοξη θεολογία ὅσο καί ἡ κοινωνική ἐργασία, ἔχοντας ἐξετάσει τίς ἀρχές τους, νά βροῦν εὐκαιρίες νά συνεργαστοῦν μεταξύ τους. Ἡ δική μου ἡ εἰσήγηση θά προσπαθήσει νά προσεγγίσει τίς βαθιές ἀνθρώπινες ἀνάγκες πού ἐπιχειρεῖ νά καλύψει ἡ κοινωνική ἐργασία μέ τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ πού ἀπευθύνει ὁ ἴδιος στούς ἀνθρώπους. Τό Εὐαγγέλιο μᾶς δίνει κάποιες πληροφορίες πού εἶναι σημαντικές, γιατί στοιχειοθετοῦν μία γνώση πού μπορεῖ νά μεταμορφωθεῖ σέ σοφία γιά ν' ἀντιληφθοῦμε τό νόημα τῆς ζωῆς καί νά μή περάσουμε δίπλα τῆς ἀνυποψίαστοι¹.

Τό πλήρωμα τοῦ χρόνου καί ἡ μέλλουσα κρίση

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπευθυνόμενος στούς Γαλάτες τούς δίνει τήν πληροφορία ὅτι «ὅταν συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, τότε ἔστειλε ὁ Θεός τόν Υἱόν του» (ὅτε δέ ἦλθε τό πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξάπεστειλεν ὁ Θεός τόν υἱόν αὐτοῦ: Γαλάτας 4, 4). Ἡ ἀποστολή του ἦταν συγκεκριμένη: Ὁ Ἰησοῦς ἐγύριζε ὀλόκληρη τή Γαλιλαία καί ἐδίδασκε στίς συναγωγές καί ἐκήρυττε τό Εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας (Ματθαίου 4, 23). Τό κήρυγμα διαμήνυε τή γενική ἀποκατάσταση πού ἔρχεται μέ τό κήρυγμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὅλα ἀποκαθίστανται στήν τάξη τους, μέ τήν ἔν-ταξή τους στόν κόσμον τοῦ

* Εἰσήγηση στό πλαίσιο ἐπιστημονικῆς Ἡμερίδας πού ὀργάνωσε τό Τμήμα Κοινωνικῆς Ἐργασίας τῆς Σχολῆς Ἐπαγγελματῶν Ὑγείας καί Πρόνοιας τοῦ Τ.Ε.Ι. Αθήνας στό μεγάλο Ἀμφιθέατρό του στό Αἰγάλεω, στίς 3 Ἰουνίου 1999 μέ θέμα: Ὁρθόδοξη Θεολογία καί Κοινωνική Ἐργασία. Κοινές ἀρχές καί εὐκαιρίες συνεργασίας στήν Κοινωνία τῆς Πληροφορίας. Τό Τμήμα Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν ἐκπροσωπήθηκε μέ δύο ἀκόμη εἰσηγήσεις τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καί Διαποιμάνσεως. Τοῦ Ἄγγελου Βαλλιανάτου (Δρ. Θεολογίας), *Ἡ ὀρθόδοξη Παράδοση ὡς μέσον ἐπικοινωνίας στήν Κοινωνική Ἐργασία* καί τῆς Εὐτυχίας Γιαννουλάκη (κοινωνικῆς λειτουργοῦ-θεολόγου), *Ἡ μεθοδολογία τῆς Κοινωνικῆς Ἐργασίας στήν ἄσκηση τοῦ Ποιμαντικῆς ἔργου*. Στό δημοσιευμένο κείμενο κρατήσαμε τή δομή τοῦ προφορικοῦ λόγου μέ τόν ὅποιο καί ἐκφωνήθηκε.

Θεοῦ. Ἡ ἀποστολή αὐτή εἶχε ἀναγγελθεῖ προφητικά, αἰῶνες πρὶν, ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα. Τῆ μαρτυρία τοῦ Ἡσαΐα υἰοθετεῖ ὁ Ἰησοῦς μέ τὴν ἑναρξη τοῦ δημόσιου ἔργου Του στὴ συναγωγή τῆς Ναζαρέτ. Ἡ ἀποστολή τοῦ Ἰησοῦ συνίστατο ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος: «νά φέρει στοὺς φτωχοὺς χαρμόσυνο ἄγγελμα, νά θεραπεύσει ἐκείνους πού ἔχουν συντετριμμένη καρδιά, νά κηρύξει στοὺς αἰχμαλώτους ἀπελευθέρωση καί στοὺς τυφλοὺς ἀνάβλεψη, ν' ἀπελευθερώσει ἐκείνους πού πιέζονται, νά κηρύξει τό ἔτος τῆς εὐνοίας τοῦ Κυρίου» (Λουκᾶ 4, 18).

Τό κείμενο αὐτό, μαζί μέ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ὑπονοεῖ καί στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται, ὑποδηλώνει πράξεις καί συγκεκριμένες ἐνέργειες πού ἀναλαμβάνει κατὰ πρῶτο καί κύριο λόγο ὁ Μεσσίας-Χριστός ἀλλά καί ὅλοι ἐκεῖνοι πού θέλουν νά Τόν ἀκολουθοῦν καί μεταφέρουν τή δράση Του στοὺς ἀδελφοὺς Του τούς ἐλαχίστους, γιά τούς ὁποίους καί τό πιό ἐλάχιστο πού κάνουμε τό θεωρεῖ ὅτι ἀντανακλᾷ σ' Αὐτόν («ἐμοί ποιήσατε», Ματθαίου 25 (31-46))².

Νομίζω ὅτι παρουσιάζει πολύ ἐνδιαφέρον καί εἶναι πρὸς τό συμφέρον μας νά προσεγγίσουμε τή διακήρυξη τῆς πρώτης παρουσίας Του μέ τίς ἀπαιτήσεις πού προτίθεται νά προβάλει πρὸς ὅλους μας στήν δεύτερη ἔλευσή Του. Γιατί ἔτσι, μέ τὴν προσέγγιση αὐτή, θά κατανοήσουμε ὅτι τό χρονικό διάστημα πού περιλαμβάνεται ἀνάμεσα στίς δύο παρουσίες τοῦ Κυρίου εἶναι καιρός εὐθετος γιά τὴν πραγματοποίηση τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ προγράμματος πού ἀποβλέπει στοὺς φτωχοὺς καί τούς συντετριμμένους, τούς αἰχμαλώτους, τούς τυφλοὺς, τούς καταπιεσμένους, τούς πεινῶντες, τούς διψῶντες, τούς ξένους καί τούς ἄστεγους, τούς γυμνοὺς, τούς ἀσθενεῖς καί τούς φυλακισμένους καί σ' ὅλους ἐκείνους πού εἶναι δυνατὸ νά περιληφθοῦν κάτω ἀπ' αὐτές τίς κατηγορίες ἀνθρώπων, μέ σκοπὸ νά τοὺς δώσει χαρά, νά τοὺς θεραπεύσει, νά τοὺς ἀπελευθερώσει, νά τοὺς φωτίσει, νά τοὺς χορτάσει, νά τοὺς ξεδιψάσει, νά τοὺς φιλοξενήσει, νά τοὺς στεγάσει, νά τοὺς ντύσει, νά τοὺς ἐπισκεφθεῖ. Ἐτσι σιγὰ σιγὰ μπήκαμε σ' ἐκεῖνο τό κομμάτι τοῦ Εὐαγγελίου πού ἐπιγράφεται ἡ ἡμέρα τῆς μελλούσης κρίσεως καί διαβάζεται τὴν Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, μία ἐβδομάδα δηλαδή πρὶν εἰσέλθουμε στὴ Μεγάλὴ Σαρακοστή γιά νά μᾶς δείξει πρὸς

¹ Ἐδῶ ὑπαινίσσομαι τοὺς γνωστοὺς στίχους ἀπὸ τὸ πρῶτο χορικό του Βράχου τοῦ Τ.Σ. Ἑλιστ.

² Βλ. καί Α.Μ. Σταυρόπουλου, *Ἀνάπτυξη. Νέες προοπτικές, θεολογικὴ προσέγγιση*, Αθήνα 1988, σ. 12-17 (ἀνάπτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Ὁ Ἐφημέριος»).

ποία κατεύθυνση θά πρέπει νά κινηθοῦμε, ἂν πράγματι πήραμε τό δρόμο πού ὀδηγεῖ στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα βρίσκεται στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο κεφ. 25, στίχοι 31-46.

Ἐκεῖ περιγράφονται τά ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης ὅταν τήν ἐφαρμόζουμε μέ τρόπο ἐνεργητικό (θετικῶς) ἢ ὅταν τήν παραλείπουμε (ἀρνητικῶς). Αὐτή ἡ ἀγάπη μπορεῖ νά ἐπιτελεσθεῖ καί σωματικῶς (ὕλικῶς) καί ψυχικῶς (πνευματικῶς) σύμφωνα μέ τήν ἐρμηνεία τοῦ Θεοφυλάκτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας ὁ ὁποῖος ἔζησε μέχρι τίς ἀρχές τοῦ 12ου αἰώνα. «Ταῦτα πάντα τά ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης -τῆς παραβολῆς τῆς μελλούσης κρίσεως- ἐπιτέλει μὲν καί σωματικῶς, πλὴν ἀλλά καί ψυχικῶς· διπλῶν γάρ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς καί σώματος, δύνανται ταῦτα διπλῶς κατορθωθῆναι³». Αὐτά τά εἶδη τῆς ἀγάπης, καίτοι ὁ Χριστός φαίνεται νά ἐπαινεῖ ἢ νά ἐγκαλεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἐπειδὴ τά ἔκαναν ἢ δέν τά ἔκαναν σ' Αὐτόν, ἀπευθύνονται στοὺς ἐλαχίστους ἀδελφούς τοῦ Κυρίου. Στό πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ ἀντικρύζουμε τόν ἴδιο τό Θεό. Ὁ ἄνθρωπος κατέστη ἱκανός νά «εἰκονίξει» τόν ἴδιο τό Θεό καί ὁ Χριστός ταυτίζεται μαζί του. «Εἶδες τόν ἀδελφόν σου, εἶδες τόν Θεόν σου»⁴. Ὁ ὅσιος Νεῖλος λέγει ὅτι «μακάριός ἐστι μοναχός -θά ὑποστήριζα ὅτι μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ὁ χριστιανός ὁ ὁποῖος- ὁ πάντας ἀνθρώπους ὡς Θεόν μετὰ Θεόν λογιζόμενος»⁵. Ανοίγεται λοιπόν ἐνώπιόν μας στάδιον δόξης λαμπρόν ἐφαρμογῆς τοῦ μηνύματος τοῦ Χριστοῦ σέ κάθε ἐποχή. Τό μήνυμα αὐτό εἶναι διαχρονικό καί μπορεῖ νά ἐφαρμοσθεῖ παντοῦ καί πάντοτε καί ὑπό πάντων γιατί παντοῦ καί πάντοτε ὑπάρχουν αὐτές οἱ βαθειές ἀνθρώπινες ἀνάγκες πού μνημονεύονται στό εὐαγγελικό κείμενο. Ἡ τετραπλῆ μάλιστα προσέγγιση καί διαίρεση σέ θετική καί ἀρνητική, σωματική-ὕλική καί ψυχική-πνευματική ἐφαρμογή ἐλευθερώνει τίς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου ὥστε μέ φαντασία νά ἀναπτύξει καί νά σχεδιάσει τήν Ἀγάπη μέ τοὺς δεῖκτες της. Στό σημεῖο αὐτό θέλω νά παραπέμψω σ' ἓνα ἄλλο θεμελιῶδες κείμενο γιά τήν ἀγάπη τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐννοῶ

³ P.G. 123, 433 D (παρὰ Ν.Θ. Μπουγάτσου, *Κοινωνική διδασκαλία Ἑλλήνων Πατέρων, Κείμενα*, τ. III, σ. 380, Ἀθήνα, Ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1984).

⁴ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς παρὰ Albert Huck - Hans Lietzmann, *Synopse der drei Evangelien*, Tübingen, Verlag J.C.B. Mohr, ¹⁰ 1950, σ. 181. Βλ. ἐπίσης Α.Μ. Σταυροπούλου, *Μνήμη καὶ λήθη στὴ Θεία Λειτουργία*, Ἀθήνα, Ἔκδ. Λύχνος, 1989, σ. 107-111.

⁵ Νείλου τοῦ Ἀσκητοῦ, *Λόγος περὶ προσευχῆς*, κεφάλαιο ρκα'.

τόν ύμνο τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀπ. Παύλου πού βρίσκεται στήν Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή κεφάλαια 12, 31 – 14, 1⁶.

Τό κείμενο στό ὁποῖο περιγράφονται τά ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης θά μπορούσαμε νά τό ὀνομάσουμε Χάρτα τῆς κοινωνικῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας καί γιατί ὄχι καί τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας⁷. Τό Εὐαγγέλιο τῆς κρίσεως θά μπορούσε μάλιστα νά στοιχειοθετήσει ἀκόμη καί μία κοινωνική κριτική ὡς πρὸς τό τί κάνουν ἢ δέν κάνουν οἱ κοινωνίες καί τά κράτη γι' αὐτές τίς ἀνάγκες ἐν ὄψει τῆς Βασιλείας καί ὄχι μόνο κριτική σέ ἀτομικό ἢ προσωπικό ἐπίπεδο. Εἶναι περιττό νά σημειώσουμε ὅτι ἱστορικά ἡ Ἐκκλησία ἀνέπτυξε τό ὅλο κοινωνικό της ἔργο καλλιεργώντας αὐτά τά ἕξι εἶδη τῆς ἀγάπης⁸.

Στή συνέχεια θά δοῦμε ἐπιγραμματικά τί μπορεῖ νά σημαίνει τό:

• ἐπείνασα καί ἐδώκατέ μοι φαγεῖν ἢ οὐκ ἐδώκατέ μοι	ἐθρέψαμεν
• ἐδίψησα καί ἐποτίσατέ με ἢ οὐκ ἐποτίσατέ με	ἐποτίσαμεν
• ξένος ἤμην καί συνηγάγετέ με ἢ οὐ συνηγάγετέ με	συνηγάγομεν
• γυμνός καί περιεβάλετέ με ἢ οὐ περιεβάλετέ με	περιεβάλομεν

⁶ Γιὰ ἕναν ἐμπειρικό - ἐνεργητικό ὀρισμὸ τῆς ἀγάπης βάσει τοῦ ὕμνου τῆς ἀγάπης βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλου, *Ἡ τέχνη τῆς ἀγάπης*, Πάφος, Ἔκδ. Ἱ. Βασιλικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, 1998, σ. 24-28.

⁷ Ἡ ἰδέα αὐτὴ μὲ διακατέχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ διδακτικοῦ μου ἔργου στὸ Πανεπιστήμιο καί ἰδιαίτερα ἀφ' ὅτου διδάσκω μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ ὀμοτίμου καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου τὸ μάθημα τῆς «Ἱστορίας, θεωρίας καί πράξης τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας». Ἐνισχύθηκε μετὰ ἀπὸ συζήτηση ποῦ εἶχα πρὶν ἀπὸ χρόνια μὲ τὸν σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Μολδαυίας καί Μπουκοβίνας, Δανιὴλ (Ciobotea), ὁ ὁποῖος ἐπέμενε, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία νὰ συγκροτήσῃ ἕνα «*Τυπικὸ διακονίας*» ἀνάλογο τοῦ λειτουργικοῦ Τυπικοῦ. Πρὸς τὴ διαδικασία ἀνάπτυξης ἐνὸς «οἰκουμενικοῦ χάρτη Διακονίας» γιὰ τὴν Εὐρώπη κατέληξε συνέδριο στὸ ὁποῖο συμμετεῖχαν Ὁρθόδοξοι καί Προτεστάντες ἀπὸ 26 χώρες, ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔργου τῆς Διακονίας σὲ διάφορες περιοχὲς ἐργασίας. Τὸ κείμενο τοῦ συνεδρίου γνωστὸ ὡς *Διακήρυξη τῆς Μπρατισλάβας* - σ' αὐτὴν τὴν πόλιν ἔλαβε χώρα ἀπὸ 13 ἕως 18 Ὀκτωβρίου 1994 - εἶχε ὡς ἐπεξηγηματικὸ τίτλο: Στὸ δρόμο ἐνὸς ὁράματος τῆς Διακονίας στὴν Εὐρώπη. Τὸ Συμβούλιο τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν ποῦ κατὰ κύριο λόγο συγκάλεσε αὐτὸ τὸ συνέδριο, μὲ δήλωση στὴν ὁποία κατέληξε, ἀπηύθυνε πρόσκληση -γιατί ὄχι καί προσκλητήριο- πρὸς ὅλους ὄσους τοὺς ἀφοροῦν προβλήματα διακονίας νὰ συμμετάσχουν στὴ διαδικασία ἐνεργοποίησης καί σχετικοῦ προβληματισμοῦ. Τὸ κείμενο, σὲ μετάφραση Ἀθανασίου Βλέτση, δημοσιεύτηκε στὸ περ. «*Καθ' ὁδόν*», τεύχος 12, Φεβρουάριος 1997, σ. 13-19.

⁸ Γι' αὐτὸ βλ. τὸ κεφάλαιο Μνήμη καί πρόγευση τῆς Βασιλείας, τοῦ βιβλίου μου *Μνήμη καί λήθη...* ὁ.π. σ. 41-60 καθὼς καί τίς σ. 108-109. Διεξοδικὴ διερεύνηση τῶν πτυχῶν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Κρίσεως βάσει τοῦ ἔργου τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου ἐπιχείρησε ὁ Rudolf Brändle στὴ μονογραφία του *Matth. 25, 31-46 im Werk des Johannes Chrysostomos*, Tübingen, J.C.B. Mohr, 1979.

- ἡσθένησα καὶ ἐπεσκεψασθέ με ἢ οὐκ ἐπεσκεψασθέ με ἦλθομεν πρὸς σε
- ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἦλθετε πρὸς με ἢ οὐκ ἐπεσκεψασθέ με ἦλθομεν πρὸς σε

πότε σε εἶδομεν ...

καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;

Ἐπείνασα

Πείνα (σωματική καὶ ὑλική)

- Ἀνταποκρίνομαι στήν ἔλλειψη τροφῆς τοῦ ἄλλου, τοῦ δίνω νά φάει.
- Συγκεντρώνω καὶ στέλνω τρόφιμα, ὀργανώνω συσσίτια ἢ διαθέτω χρήματα ἀπό ἐράνους καὶ δωρεές.
- Ἐνεργῶ μέσῳ διεθνῶν ὀργανισμῶν.
- Ὄργανώνω γεωργικές καλλιέργειες καὶ προωθῶ τήν ἐκμάθηση νέων μεθόδων.
- Προγραμματίζω τήν παραγωγή καὶ ἀποθήκευση τροφίμων.
- Παράλληλα φροντίζω νά δημιουργῶ νέες θέσεις ἐργασίας καὶ καταπολεμῶ τήν ἀνεργία.

Ἀντίθετα:

- Μειώνω τίς θέσεις ἐργασίας ἢ προξενῶ ἀνεργία μέ τήν ἀβλεψία μου ἢ τήν ἔλλειψη ὀργάνωσης καὶ πρόβλεψης.
- Ἀρνητικά φαινόμενα: ἡ σπατάλη, ἡ ὑπερκατανάλωση, ἡ πολυτελής ζωή.
- Μέ τή χημική μόλυνση καὶ μέ τά βιομηχανικά ἀπόβλητα μολύνω μακροπρόθεσμα τή γῆ καὶ τήν παραγωγή.
- Τό ἴδιο μπορεῖ νά συμβεῖ μέ τήν ἔλλειψη ἢ μείωση προστατευτικῶν μέτρων λόγω ὑψηλοῦ κόστους.
- Οἱ πυρκαγιές πού τίς περισσότερες φορές ὀφείλονται σέ ἀμέλεια καὶ κερδοσκοπία καταστρέφουν τή χλωρίδα καὶ τήν πανίδα ἑνός τόπου καὶ ἐπιφέρουν οἰκολογικές καταστροφές μέ συνέπειες στήν παραγωγή τροφίμων καὶ τήν κτηνοτροφία.
- Ἐξωθῶ σέ μονοκαλλιέργειες καὶ ἐξαναγκάζω σέ ἀποκλειστική πώληση.
- Μειώνω τίς τιμές τῶν προϊόντων μέ παιχνίδια τῆς ἀγορᾶς. Μία μορφή εἶναι καὶ ἡ χρηματιστηριακή ἀνατίμηση ἢ ὑποτίμηση τῶν μετοχῶν.

Πείνα (ψυχική και πνευματική)

- Καλύπτω τις πνευματικές ανάγκες για πνευματική τροφοδοσία ανανεώνοντας τη λειτουργική ζωή και τη ζωή της προσευχής. Έπισημαίνεται τό μυστήριο της Θείας Εὐχαριστίας ὡς μοναδική πηγή τροφῆς καί ζωῆς.
- Φροντίζω γιά τήν ποιότητα τῆς ἐκπαίδευσης, γιά σπουδές μέ ἐλάχιστο κόστος, γιά ὑποτροφίες, γιά σεμινάρια ἐκπαίδευσης καί κατάρτισης τῆς νεότητος.
- Δημιουργῶ δημόσιες βιβλιοθήκες.
- Φροντίζω γιά τήν ποιότητα τῶν προγραμμάτων πού τροφοδοτοῦν πνευματικά μικρούς καί μεγάλους (τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ἠλεκτρονικά μέσα κ.ἄ.)

Φέρομαι ἀρνητικά ὅταν:

- Ἀμελῶ καί ἀδιαφορῶ γιά ὅλα τά παραπάνω.
- Δέν καλλιεργῶ τήν ἱεραποστολή γιά νά μεταφέρω τό μήνυμα τοῦ Χριστοῦ στήν κοινωνία καί στόν κόσμο.
- Δέν φροντίζω γιά τήν ἀνάδειξη φωτισμένων ἀνθρώπων καί διδασκάλων.
- Μέ τή διαφήμιση προωθῶ ἀνάξιες λόγου πνευματικές ἐπιλογές.
- Ἀδιαφορῶ γιά τίς πνευματικές ἀνάγκες τοῦ τρίτου καί τετάρτου κόσμου.
- Ἐγκαταλείπω στήν πείνα τοῦ τήν πνευματική τόν κόσμο, ὁ ὁποῖος ἔτσι λιμοκτονεῖ.

Ἐδίψησα

Δίψα (σωματική καί ὕλική)

Πολλά πού ἀνέφερα στήν πείνα μπορεῖ νά ἰσχύσουν καί γιά τή δίψα. Σημειῶνω ὅτι σέ μιά ἐποχή πού εἰσερχόμαστε σέ περίοδο ἀνυδρίας, πόσο μεγάλη σημασία ἔχει ἡ φροντίδα γιά τό νερό ὅταν μάλιστα λέγεται ὅτι ἡ κύρια αἰτία πολέμων στό μέλλον θά εἶναι γιά τήν κατοχή ποσίμων ὑδάτων. Καί ἐδῶ ὡς θετική ἀντιμετώπιση τονίζεται:

- Χρηματοδότηση γιά γεωτρήσεις καί φροντίδα γιά τήν ποιότητα τοῦ νεροῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει εὐχή ἐπί ἐξορύξει φρέατος (γιά τό ἄνοιγμα πηγαδιοῦ). Μεταξύ ἄλλων προέχει ὁ προγραμματισμός ἀρδευτικῶν ἔργων καί ἡ λήψη μέτρων γιά τήν ἐξασφάλιση νεροῦ, πού ἡ ἔλλειψή του

μπορεῖ νά ὀδηγήσει σέ χίλιες δύο ἀρρώστιες (βλ. στόν τρίτο κόσμον τήν φροντίδα τῶν ἱεραποστολῶν γιά ἐξασφάλιση καθαροῦ νεροῦ). Θυμηθεῖτε ὅτι μεγάλοι εὐεργέτες ἐθεωροῦντο οἱ κατασκευαστές ὑδραγωγείων καί αὐτοί πού χρηματοδοτοῦσαν βρύσες (κρήνες) στά χωριά.

Ἀντίθετα:

- Κάθε σπατάλη νεροῦ πρέπει νά καταδικάζεται ὅπως καί ἡ μόλυνση. Σήμερα, μέ τόν πόλεμον, βλέπουμε τίς τεράστιες συνέπειες τῆς μόλυνσεως. Ἀλλά ὑπάρχουν καί ἄλλοι τρόποι. Παληά ἔκοβαν τήν ὑδροδότηση μιᾶς πόλεως στίς πολιορκίες γιά νά τήν ἐξαναγκάσουν νά παραδοθεῖ. Σήμερα χρησιμοποιοῦμε ἀνάλογες μεθόδους καί πιό ἐπικίνδυνες. Θυμᾶμαι μέ φρίκη τήν περίπτωση φυματικοῦ πού ἔφτυνε σέ ὅλα τά πηγᾶδια τοῦ χωριοῦ του γιά νά μολύνει τά νερά καί νά πάρει ἐκδίκηση πού αὐτός ἦταν ἄρρωστος καί οἱ ἄλλοι ὑγιεῖς. Τό εἶχε ἐξομολογηθεῖ στόν Πνευματικό του.

Δίψα (ψυχική καί πνευματική)

Καί ἡ δίψα μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ μέ πνευματική καί μεταφορική ἔννοια εἴτε θετικά εἴτε ἀρνητικά. Ἔτσι μποροῦμε ν' ἀνταποκριθοῦμε στή δίψα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου γιά ζωή -κι ὄχι προσφέροντας Coca ἢ Pepsi σύμφωνα μέ τή γνωστή διαφήμιση- δίψα γιά δικαιοσύνη μέ θετικό τρόπο:

- Νά προσφέρουμε καθαρό νερό πού μπορεῖ νά σιγάσει τήν πνευματική δίψα. Ζωντανή διδασκαλία, κατήχηση, πνευματική καθοδήγηση πού νά δροσίσει τή φλόγα πού καίει τά σωθικά τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Κήρυγμα οὐσιαστικό, προσγειωμένο πού νά δίνει λύσεις ὀρθόδοξες σέ προβλήματα καθημερινά. Νά ὀδηγοῦμε τόν ἄνθρωπον στόν Χριστό πού εἶναι τό ὕδωρ τό ζῶν.
- Νά ἐκμεταλλευθοῦμε τή δίψα του γιά μάθηση, γιά γνώση καί νά μήν τόν καταδικάσουμε σ' ἓνα μόνιμον ἀναλφαβητισμό προσφέροντάς του καθαρές πηγές κι ὄχι βρώμικα νερά ὑποπτης προελεύσεως.
- Ἀκόμα χρειάζεται νά ἀποτρέψουμε τό σημερινό ἄνθρωπον ἀπό τή δίψα γιά ἐκδίκηση ἢ γιά αἷμα. Βλέπετε ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν δίψες.

Μέ τόν ἴδιον τρόπο μποροῦμε νά συνεχίσουμε καί στά ὑπόλοιπα εἶδη τῆς ἀγάπης .

Ξένος

Πόσες εφαρμογές δέν μπορεί νά ἔχει αὐτό πού ὁ Χριστός ἀποκάλεσε συναγωγή ξένου, τό συμμαζέμα τοῦ ξένου. Καί τί δέν μπορεί ν' ἀναφέρει κανεῖς:

- Πρωτοβουλίες γιά ξένους φοιτητές στήν Ἑλλάδα, ἀλλοδαπούς πάσης φύσεως, πρόσφυγες, μετανάστες, τσιγγάνους, τούς πάσης φύσεως ξένους στήν ἴδια τους τήν πόλη τήν ἐποχή τῆς ἀνεσιότητας.
- Προσπάθεια ἀποβολῆς τῆς ξενοφοβίας, τοῦ ρατσισμοῦ καί τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν μειονοτήτων. Ἐνίσχυση τῶν Ἑλλήνων τῆς διασποράς. Προσέγγιση τῶν διεθνῶν Ὄργανισμῶν ἀπό τήν Ἐκκλησία.

Δίπλα στά θετικά πού γίνονται: ξενῶνες Ἰ. Μονῶν, ὄρφανοτροφεῖα, σπίτια γαλήνης Χριστοῦ κ.λπ., ἔχουμε ν' ἀντιπαλαίψουμε μέ ἕνα σύνολο αἰτίων πού δημιουργοῦν καταστάσεις ξενητεῖας καί ἐξορίας στόν κόσμο μας: ἀνταγωνισμός κρατῶν, ἀνθρώπων, κοινωνιῶν, πόλεμοι, ρατσισμός.

Ἰδιαίτερης σημασίας εἶναι ἡ δημιουργία συνθηκῶν πού ν' ἀποβάλουν ἀπό τούς ἀνθρώπους τό αἶσθημα τῆς μοναξιᾶς καί τῆς ἐγκατάλειψης. Αὐτό μπορεί νά γίνει μέ τή στήριξη τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων καί τήν ἀλληλοκατανόηση μέ τή σύσφιξη τῶν δεσμῶν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί μέ τό νά αἰσθανθοῦν ὅτι εἶναι μία κοινωνία σέ κατάσταση ἀδελφосύνης. Εἶναι βέβαια πολύ δύσκολο νά τό νοιώσει αὐτό ὁ σημερινός ἄνθρωπος γιατί νοιώθει:

- ξένος μέσα στό ἴδιο του τό σπίτι, στήν οἰκογένεια·
- ξένος ἀπό τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό (ἐλλειψη αὐτογνωσίας)·
- ξένος πρὸς νέες ἐμπειρίες· εἶναι τόσα πολλά αὐτά πού τόν πολιορκοῦν καί τόν βομβαρδίζουν, τόσο νέα, πού αὐτοαποκλείεται ζώντας σ' ἕνα νέο κόσμο χωρίς σημεία ἀναφορᾶς·
- ξένος πρὸς τήν ἐργασία του ὅταν δέν ἀνταποκρίνεται στίς ἐσωτερικές ἀνάγκες καί ἐπιθυμίες του. Γιά παράδειγμα, πολλοί φοιτητές μας πού ἄλλο ἤθελαν νά σπουδάσουν, ἄλλο σπουδάζουν καί ἄλλοῦ ἐργάζονται τώρα ἢ μετά τή λήψη πτυχίου. Ἀσκοῦν ἀπλῶς, ἐάν καί ὅταν τό βρῖσκουν, ἕνα βιοποριστικό ἐπάγγελμα.

Γυμνός

Ἡ γυμνότητα εἶναι βασική παράμετρος τοῦ Χάρτη τῆς κοινωνικῆς διακονίας πού δέν τήν ἀναζητοῦμε καί δέν τήν βρίσκουμε μόνο στίς δυτικές μας κοινωνίες. Ἡ γυμνότητα συνδέεται στενά μέ τούς ξένους τῆς προηγούμενης παραγράφου. Ὑπάρχουν πολλά περιθώρια γιά ἀνάληψη πρωτοβουλιῶν. Γνωρίζουμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία πολλά προωθεῖ καί ἀναλαμβάνει πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή καί καλύπτει πολλές ἀνάγκες. Μπορεῖ ἀκόμη νά ὑπάρξει συνεργασία μέ βιοτεχνίες καί βιομηχανίες ρούχων καί νά καταστρωθοῦν προγράμματα πρόνοιας γιά ρακένδυτους καί ζητιάνους.

Παρά τό πνεῦμα τῆς κατανάλωσης, οὐσιαστική συμβολή θά ἦταν ἡ καταπολέμηση ἑνός πνεύματος σπατάλης καί πολυτελοῦς ἔνδυσης. Εἶναι κραυγαλέα πολλές φορές ἡ θέα ρακένδυτων ἀνθρώπων καί πολυτελοῦς ἐνδεδυμένων. Τό πρόβλημα δέν λύνεται μέ τό νά δώσω τό παληό καί ν' ἀγοράσω ἕνα καινούργιο. Στό πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου θά ἦταν: ἐφέτος τά Χριστούγεννα φοράω τό παληό μου καί χαρίζω ἕνα καινούριο στόν διπλανό μου. Ὑπάρχουν τρόποι νά ἀνακαλύψω τόν διπλανό μου πού ἔχει πραγματική ἀνάγκη.

Ἡ γύμνια ἡ ψυχική αὐτή εἶναι πιό σημαντική. Ἀλλά καί ἡ γύμνια ἡ προκλητική, πού δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνέχειας πῶς μπορεῖ νά περιορισθεῖ; Ἄς μείνουμε, ὅμως, σέ μία γυμνότητα πού εἶναι πολύ ἐπόδυνη: Οἱ περισσότεροι εἶμαστε γυμνοί ἀπό αἰσθήματα, γυμνοί ἀπό νόημα ζωῆς καί ἐλπίδα, γυμνοί γιατί ξεντυθήκαμε τό Θεό καί ξεχάσαμε τήν πνευματική ἐνδυμασία. Μέ τό βάπτισμα ὅμως ὁ χριστιανός ἐνδύεται τόν ἴδιο τόν Χριστό, ἀπεκδύεται τόν παλαιό ἄνθρωπο καί ἐνδύεται τόν καινόν ἄνθρωπον τόν κατά Θεόν κτισθέντα. Ὑπάρχει μία ὀλόκληρη διαδικασία ἀποβολῆς τῶν κακῶν πράξεων καί ἐνδύσεως τῶν ἀρετῶν πού γιά νά προφυλαχθεῖ αὐτή ἡ στολή πρέπει νά φορέσει ὁ χριστιανός ἀπό πάνω τήν πανοπλία τοῦ Θεοῦ καί πάνω ἀπ' ὅλα νά ντυθεῖ δύναμη ἐξ ὕψους, τό ἅγιο Πνεῦμα⁹. Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι πρέπει ν' ἀπλώνουμε τόν χιτῶνα μας στόν ἁμαρτωλό καί νά τόν σκεπάζουμε, λέγει ὁ ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σῦρος¹⁰. Μεταφέρω τήν ἀπόκριση τοῦ ἀββᾶ Ποιμένος σέ σχετική ἐρώτηση ἀδελφοῦ:

– «Ἄν δῶ φταιξιμο τοῦ ἀδελφοῦ μου, καλά θά κάμω νά τό σκεπάσω;

⁹ Περισσότερα γιά τήν ἀπέκδυση καί ἐνδυση βλ. σέ ἀνακοίνωσή μου πού ἐπιγράφεται, Προσωπικά καί πνευματικά μέσα γιά τή δημιουργική ἀντιμετώπιση τοῦ χάους, στόν τόμο *Ἀξίες καί πολιτισμός, ἀφιέρωμα στόν καθηγητή Εὐάγγελο Θεοδώρου*, Αθήνα 1991, σ. 71-72, 81-82 καί στόν παρόντα τόμο σ. καί σ.

¹⁰ Οἱ *Ἀσκητικοὶ Λόγοι*, Αθήναι, Ἔκδ. «Ἀστέρος», 1961, σ. 211.

– Τήν ὥρα ὅπου θά σκεπάζουμε τό φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ μας, θά σκεπάση καί ὁ Θεός τό δικό μας. Καί τήν ὥρα ὅπου θά φανερώσουμε τό φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ, θά φανερώση καί ὁ Θεός τό δικό μας¹¹».

Ἡ Ἐκκλησία πολεμᾷ τήν κακία, τήν προσβολή πού ὀδηγοῦν κάποιον νά νοιώθει «γυμνός στά μάτια ὄλων».

Οἱ εἰκόνες πού βλέπουμε νά ξετυλίγονται μπροστά μας, γύρω μας, δίπλα στά ὅσα εἰκονικά, συμβολικά καί παραδειγματικά ἀναφέραμε, ἀπεικονίζουν πραγματικές καταστάσεις καί μᾶς βοηθοῦν νά κατανοήσουμε ὑλικά καί πνευματικά τό μέγεθος τῆς ἀποστολῆς μας πού συνεπάγεται ἡ ἐφαρμογή τῶν ἐπί μέρους πτυχῶν τοῦ εὐαγγελίου τῆς κρίσεως καί τῶν εἰδῶν τῆς ἀγάπης.

Ἡσθένησα

Ἄς ἔλθουμε στήν πέμπτη παράμετρο τῆς ἀγάπης πού θίγει ὁ Κύριος, τῆς ἀσθενείας. Δέν θά ἐπεκταθῶ. Πρόσφατα σέ μία Ἡμερίδα πού εἶχε διοργανώσει ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀντιμετωπίστηκε μέ τρόπο σφαιρικό ἡ διακονία τῆς Ἐκκλησίας στά νοσηλευτικά ἰδρύματα¹². Ἐκεῖ ἐξετάστηκαν ποικίλες πτυχές τῆς διακονίας τῶν ἀσθενῶν καί τῶν προβλημάτων πού ἀνακύπτουν:

- Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν φροντίζει τούς ἀσθενεῖς ὄχι μόνο ἀτομικά ἀλλά καί κοινωνικά μέ τήν ἴδρυση ξενόνων στά Μοναστήρια, νοσοκομείων. Στή βυζαντινή περίοδο καί στήν τουρκοκρατία ἦταν καί ἡ μόνη πού παρεῖχε τέτοιου εἴδους ὑπηρεσίες ὥστε καί αὐτοκράτορες, ἀποστάτες ὅπως ὁ Ἰουλιανός, νά ζηλεύουν τό ἔργο τῶν χριστιανῶν. Σύγχρονα παραδείγματα ἔχουμε καί στίς χῶρες τῆς ἱεραποστολῆς ἀλλά καί σέ ἐπίπεδο τοπικό τῆς Ἐνορίας, ομάδες ἀγάπης πού φροντίζουν γιά τήν συμπαράσταση τῶν ἀσθενῶν ἀδελφῶν μας.
- Ν' ἀναφερθεῖ ἐπίσης ἡ ἀποστολή φαρμάκων σέ ἄλλες χῶρες καί λοιποῦ νοσηλευτικοῦ ὑλικοῦ καί προσωπικοῦ.

Στά ἀρνητικά θά σημειώσουμε:

¹¹ Λόγος ξδ', Εἶπε Γέρον ... , Τό Γεροντικόν σέ νεοελληνική ἀπόδοση, ὑπὸ Βασιλείου Πέντζα, Ἀθῆναι, Ἔκδ. « Ἀστέρος», 1974, σ. 203.

¹² Στίς 16 Μαρτίου 1999. Δυστυχῶς τὰ Πρακτικά δέν κατέστη δυνατὸν νά ἐκδοθοῦν. Ἡ ἡμετέρα εἰσήγηση μέ τίτλο: Θεολογική θεμελίωση τῆς Ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν, δημοσιεύτηκε στὸ περ. «Ὁ Ἐφημέριος» στά τεύχη Ὀκτωβρίου καί Νοεμβρίου τοῦ 2000, σ. 22-24 καί 19-20.

- Τίς παραλείψεις καί τίς ἀμέλειες καί σέ ἀτομικό ἀλλά καί σέ κρατικό επίπεδο ὅπου τό Κράτος Πρόνοιας ὑποχωρεῖ καί ἀφήνει χῶρο στήν ἐκμετάλλευση ἀπό ἰδιωτικούς φορεῖς στό χῶρο τῆς υἰείας. Γνωρίζουμε τά συμφέροντα πού παίζονται. Τό κράτημα τῶν τιμῶν τῶν φαρμάκων σέ ὑψηλό επίπεδο. Τήν ἔλλειψη ἐνημέρωσης πού ὀδηγεῖ στήν πολυφαρμακία ἀλλά καί μονομερή φαρμακευτική πολιτική πού ἄλλοτε ἀποκλείει ἀκριβά φάρμακα καί ἄλλοτε διοχετεύει ἀποκλειστικά ἄλλα.
- Ἀμέλειες στή λήψη προστατευτικῶν μέτρων, ἐνέργειες πού δέν ἔχουμε ὑπολογίσει τίς συνέπειές τους γιά τήν υἰεία. Παῖρτε γιά παράδειγμα τόν πόλεμο στά Βαλκάνια. Οἱ τεράστιες δυσκολίες πού ἔφερε στήν ἀντιμετώπιση τῆς υἰείας: ἐπιδημίες, ἔλλειψη φαρμάκων καί στοιχειωδῶν κανόνων υἰεινῆς γιά τούς πρόσφυγες, δυσχέρειες λειτουργίας τῶν νοσοκομείων, μέ τή διακοπή παροχῆς νεροῦ καί ἠλεκτρικοῦ ρεύματος κ.λπ.

Καί σέ πνευματικό επίπεδο θά πρέπει νά λεχθοῦν οἱ προσπάθειες γιά τήν ψυχική υἰεία πού γίνονται ἢ πρέπει νά γίνουν καθῶς καί οἱ ἐλλείψεις τους:

- Ἡ Πρόνοια πού ἐλαμβάνετο γιά τούς ψυχασθενεῖς. Ἡ βοήθεια πού τούς παρείχετο μέ τίς γνώσεις τῆς ἐποχῆς στά μοναστήρια καί ὄχι μέ μοναδική αἰτία τῆς ἀρρώστιας τίς δαιμονοληψίες. Πρόσφατες πρωτοβουλίες ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν ἀποασυλοποίηση τῶν τροφίμων τοῦ Ψυχιατρείου τῆς Λέρου.
- Νά τονισθεῖ ἀκόμα ἡ γενικότερη προσπάθεια γιά τήν ψυχική υἰεία μέσῳ τῆς γενικότερης θεραπευτικῆς λειτουργίας τῆς Θρησκείας καί τῆς Ἐκκλησίας ὡς παράγοντος ψυχικῆς υἰείας.

Στά ἀρνητικά αὐτῆς τῆς διάστασης:

- Δέν περιλαμβάνονται μόνο παραλείψεις στήν ἀντιμετώπιση τῆς ψυχικῆς υἰείας ἀλλά καί ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ παράγοντες πού συμβάλλουν στή δημιουργία ἑνός κακοῦ πνευματικοῦ κλίματος, πίεσεως, ἀγχους, στρές, ἀρρωστημένων καταστάσεων. Καλό εἶναι νά ἐπισημανθοῦν ὅλοι αὐτοί οἱ παράγοντες γιά νά μποροῦν καί νά ἀντιμετωπιστοῦν.

Ἐν φυλακῇ

Γιά τήν ἕκτη παράμετρο τῆς ἀγάπης θά εἶχαμε νά ποῦμε πολλά. Νά ἀναζητήσουμε τό τί σημαίνει «ἐν φυλακῇ ἤμην καί ἤλθετε πρός με» ἢ τό

«οὐκ ἐπεσκέψασθέ με» ἢ τό «οὐ διηκονήσαμέν σοι». Καί μόνο μικρή ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας καί τῆς πράξεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας θά ἦταν ἐπαρκῆς νά καταδείξει τό εὖρος τῆς προσφορᾶς καί δυναμικά τό εὖρος τῶν παραλείψεων πού μπορεῖ νά ὑπάρξουν στήν Ἐκκλησία, στό Κράτος, στήν κοινωνία ἔναντι τῶν φυλακισμένων¹³. Πρὶν λίγα χρόνια ἡ Ἱ. Σύνοδος μέ τή φροντίδα τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ποιμαντικῶ ἔργου εἶχε διοργανώσει Ἡμερίδα μέ θέμα *Ἡ Ποιμαντική διακονία τῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς φυλακαῖς*, τῆς ὁποίας τά πρακτικά ἔχουν ἤδη κυκλοφορηθεῖ¹⁴. Ἐκεῖ γίνεται ἐκτενῆς ἀναφορά ὡς πρὸς τήν ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος. Πολλά μποροῦν νά γίνουν καί μεμονωμένα καί συλλογικά καί σέ ἐπίπεδο προσωπικῆς προσφορᾶς καί σέ ἐπίπεδο κοινωνικῆς πρόνοιας καί ὑλικά καί πνευματικά. Γιά παράδειγμα:

- Βελτίωση τῶν κτηριακῶν ἐγκαταστάσεων καί τῶν συνθηκῶν διαβίωσης τῶν φυλακῶν.
- Ἐπισκέψεις μέ δῶρα στούς φυλακισμένους καί πρόνοια γιά τίς οἰκογένειές τους ἀλλά καί δημιουργία σωματείου συμπαράστασης καί ἀπό τήν Ἐκκλησία καί ἀπό τήν ἰδιωτική πρωτοβουλία.
- Προώθηση γιά πώληση τῶν ἔργων τῶν φυλακισμένων.
- Αποφυλακίσεις μέ ἐξαγορά. Οἱ ἐνορίες πού στήν περιφέρειά τους βρίσκονται φυλακές ἀλλά καί ἐκεῖνες τῶν ὁποίων ἐνορίες βρίσκονται στίς φυλακές ἔχουν κάνει ἤδη ἐνέργειες. Ὑπάρχουν ὅμως πάντοτε περιθώρια διευρύνσεως τῶν δραστηριοτήτων.
- Φροντίδα γιά τούς πολιτικούς κρατουμένους.
- Φροντίδα γιά τήν κατάργηση τῆς κακῆς συμπεριφορᾶς στίς φυλακές καί τῶν βασανιστηρίων. Ἐδῶ ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία μέ ἐξειδικευμένους φορεῖς ὅπως ἡ «διεθνῆς ἀμνηστία» κ.ἄ.

Στά ἀρνητικά θά πρέπει νά σημειωθεῖ ἐνδεικτικά:

- Ἡ ἔλλειψη ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ καί ἀποκατάστασης μετά τήν ἀποφυλάκιση.

¹³ Ἐνδεικτικά σημειῶνω, ἐπειδή τήν ἡμερομηνία τῆς Ἡμερίδος (3 Ἰουνίου) τιμᾶται ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λουκιλλιανοῦ καί Παύλης, ὅτι ἡ Παύλα, ὅπως ἀναφέρει τό συναξάρι της, «καί τοῦτο τό ἔργον ἐποιεῖτο ἐν ταῖς φυλακαῖς εἰσιέναι, καί τούς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πάσχοντας θεραπεύειν καί ἰατρεύειν, καί διατρέφειν» (Μηναῖον Ἰουνίου, Γ', σ. 21α - 22α).

¹⁴ Ἡ Ἡμερίδα ἐγίνε στίς 26 Ἰουνίου 1993. Τά Πρακτικά ἐξεδόθησαν ἀπό τήν Ἀποστολική Διακονία, Ἀθῆναι 1994, 92 σ. ἐπιμελεία τοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ Δωροθέου Πολυκανδριώτη, μέ

- Η ύπαρξη κοινωνικής αδιαφορίας και η επικράτηση ενός κοινωνικού ρατσισμού και αποκλεισμού.

Σέ πνευματικό επίπεδο πολλά μπορούν να γίνουν και γίνονται, όπως:

- Βελτίωση της νομοθεσίας που είναι προϋπόθεση για τη λήψη θεσμικών μέτρων και για τη βελτίωση αντιμετώπισης των φυλακισμένων και των αποφυλακισμένων.
- Ανάγκη πριν από οποιαδήποτε πρωτοβουλία μας, μετάθεσης στη θέση του φυλακισμένου ή ακόμη και προς στιγμήν ταύτισης μαζί του: να γνωρίσουμε την ψυχολογία του, τι σημαίνει στέρηση της ελευθερίας, απομόνωση ή να μην μπορείς να βρεθείς ποτέ μόνος, να ζεις με τις ένοχές σου («συγκινησιακή καταιγίδα»), να έχεις διαφορετική εμπειρία του χρόνου, να κάνεις κάτι γιατί είσαι όχι αναγκασμένος αλλά καταναγκασμένος (καταναγκαστικά έργα). Να στερείσαι των προσωπικών σου αντικειμένων.

Όλη αυτή η ψυχολογία, να συνδυάζεται ή με ένοχές όπως είπαμε ή με ένα αίσθημα αδικίας γι' αυτό που σου συμβαίνει και όργη γι' αυτή την αδικία. Πάρτε ακόμη και την περίπτωση απαγωγών, ένα είδος φυλακίσεως ιδιωτικής πρωτοβουλίας ή τρομοκρατικών ενεργειών όπου γίνονται αντικείμενο διαπραγματεύσεων και παζαρέματος.

Μία τέτοια μετάθεση θα βοηθούσε πολύ στην αλλαγή νοοτροπίας μας ώστε να δούμε από μέσα τα πράγματα και τις καταστάσεις. Πρόκειται για ένα είδος μετά-νοιας, αλλαγής σκέψεως και στάσεων. Τότε είσαι έτοιμος και να δράσεις και να τοποθετηθείς. Και να κατανοήσεις ακόμη τη δική σου τη φυλάκιση: την άνελευθερία σου όταν δεσμεύεσαι από τα πάθη σου και δεν μπορείς να φυλάξεις τό νοῦ σου και τις αισθήσεις σου από κακούς λογισμούς και έρεθίσματα.

Την αναγκαιότητα για την απελευθερωσή σου από όλα τα παρά πάνω όταν συνειδητοποιήσεις ότι είσαι δέσμιος και δεσμώτης τόσων καταστάσεων:

- Δέσμιος συνθηκών που οδηγούν στη στέρηση της απλότητας και της γνήσιας ζωής.
- Δέσμιος του έαυτού μας όπου «αυτοφυλακιζόμαστε» και «κλεινόμαστε» και «κλειδωνόμαστε» (κουμπωνόμαστε).

ύπότιτλο: Διαπιστώσεις, Προοπτικά διὰ μίαν καλύτεραν ποιμαντικήν αντιμετώπισιν του θέματος.

- Δέσμιοι, όπαδοί ομάδων (άθλητικῶν), κομμάτων, προσώπων όπως του ποδοσφαιρου, ή ινδαλμάτων τής τέχνης, ήθοποιῶν, τραγουδιστῶν.

Όταν συνειδητοποιήσεις όλα αυτά και αισθανθείς ότι είτε εντός, είτε εκτός είσαι επί τά αυτά, είσαι δηλαδή και σύ φυλακισμένος και δέσμιος, αλλάζεις τή στάση σου έναντι τῶν άλλων. Αποδέχεσαι ότι ή έλευθερία σου είναι άλλου και δέχεσαι αυτό που λέει ο άπ. Παύλος: «τῇ έλευθερία ή Χριστός υμάς ήλευθέρωσε στήκετε» (Γαλάτας 5, 1). Η έλευθερία σου είναι ο Χριστός, είμαστε απελευθεροι του Χριστου, αυτός έγγυήθηκε και έγγυάται τήν έλευθερία μας όπως εκείνος ο έπίσκοπος που μήν έχοντας να πληρώσει λύτρα για έναν αιχμάλωτο μπήκε στή θέση του, έγινε ο ίδιος δουλος και τον ήλευθέρωσε¹⁵. Αυτή ή έλευθερία είναι ακριβή, ακριβοπληρωμένη. Πρόκειται για έσωτερική έλευθερία που και στήν περίπτωση άδικης κράτησης κι όταν δέν μπορείς να κάνεις κάτι, αισθάνεσαι ελεύθερος έσωτερικά.

Τέτοιες προϋποθέσεις μπορεί να σε όδηγήσουν να μεταδώσεις έλπίδα εκεί όπου δέν υπάρχει έλπίδα, να προσευχηθείς γι' αυτούς που δίκαια ή άδικα κρατουνται, ν' αλληλογραφήσεις και να τους βγάνεις από τή μοναξιά και τή μόνωση, να φροντίσεις ν' αναπληρώσεις τήν έλλειψη συστηματικής εργασίας για διαφώτιση εντός και εκτός τῶν φυλακῶν, να κάνεις κάτι για τήν αλλοτρίωση του συγχρόνου ανθρωπου που βλέποντας τον άλλον αλλότριο και διαφορετικό δέν μπορεί να ταυτιστεϊ μαζί του, να τον δεϊ ως αδελφό και γιατί όχι σαν Θεό μετά Θεό. Μιά τέτοια αλλοτρίωση σε ώθει έξω από κάθε σκέψη και μνημόνευση του Θεου. Τόν έξορίζουμε, τον εκτοπίζουμε και όπου δέν υπάρχει θέση για τό Θεό δέν υπάρχει και θέση για τον ανθρωπο. Σ' αυτό τό σημείο θά ήθελα να σās θυμίσω μιá παράδοξη έρμηνεία του χωρίου «έν φυλακῇ ήμην και ήλθετε προς με» του άββα Ίωάννη του Κολοβου. Έλεγε ο Αββάς Ίωάννης ότι «φυλακή» σημαίνει τό να μείνει κάποιος στο κελλι και να μνημονεύει τον Θεό αδιάκοπα και ότι αυτό είναι τό νόημα τής προμνημονευθείσης φράσεως¹⁶. Παράδοξη σύμπτωση του κελλιου του μοναχου και του κελλιου τής φυλακῆς και παράξενη έρμηνεία που μάς βάνει όμως σε δρόμους για να προχωρήσουμε.

¹⁵ Ακολούθησε τα παραδείγματα εκείνων στους όποιους αναφέρεται ο Κλήμης Ρώμης στήν Α' προς Κορινθίους Έπιστολή του, LV,2, ότι «παραδεδώκεισαν έαυτους εις δεσμά, όπως έτέρους λυτρώσωνται» (βλ. λήμμα «δουλεία» Παν. Χ. Δημητροπούλου, Θ.Η.Ε. τ.5, 1964, στ. 208). Έπίσης Ευαγγελου Δ. Θεοδώρου, *Ιστορία και θεωρία τής εκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας*, Αθῆναι 1985, σ. 34.

¹⁶ Λόγος κζ', *Είπε Γέρων...* ό.π. σ. 112.

Φθάσαμε ἤδη στό τέλος αὐτῆς τῆς εἰσηγήσεως. Ὅπως ἔχω πει, ἡ ἀνάπτυξη αὐτῶν τῶν παραμέτρων ἦταν παραδειγματική, γιά νά δείξει ἕνα δρόμο καί νά σᾶς βοηθήσει νά αὐτενεργήσετε καί νά ἐνεργοποιήσετε τήν φαντασία σας σέ μείζονες καί ἐλάσσονες κλίμακες. Ἰδιαίτερα νά δεῖτε τίς ἀντιστοιχίες μεταξύ ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καί κοινωνικῆς ἐργασίας ὅπως αὐτές διαγράφονται σέ ἕνα καταστατικό κείμενο τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Φρονῶ δέ, ὅτι τό κείμενο αὐτό παρέχει ἱκανά στηρίγματα σύγκλισης τῶν δύο αὐτῶν προσεγγίσεων καί μιᾶ καλή εὐκαιρία συνεργασίας καί παραδοχῆς ὅλων τῶν δυνάμεων πού ἐργάζονται γιά τό καλό καί τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου.

